

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายใน กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับรายการสารคดีทางโทรทัศน์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 หัวข้อ ดังต่อไปนี้คือ

1. ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม
2. สื่อมวลชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. บทบาทของโทรทัศน์ในการให้ข่าวสารข้อมูล
4. รายการสารคดี และ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมคือ สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตมากทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยธรรมชาติแล้วสิ่งแวดล้อมมีความสมดุลในตัวเอง ซึ่งทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ได้อย่างเป็นระบบ แต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านที่ดีขึ้น และในด้านที่ไม่เป็นผลดีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทำให้หลายหน่วยงานเล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม จึงได้ทำการศึกษาหาความรู้และให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีการศึกษาวิจัยและรณรงค์ให้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และสำหรับประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้กำหนดแผนพัฒนา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการบรรจุเรื่องสิ่งแวดล้อมไว้ในแผนการศึกษา
แห่งชาติทุกระดับ สิ่งเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อมนุษย์มาก

นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมยังมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและมีความสัมพันธ์กับมนุษย์
จนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออกและมีความสัมพันธ์กันดังนี้ (เกษม สนิทวงศ์ ณ อรุณยา,
2522)

1. มนุษย์เป็นต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะสาเหตุทั่วไปของ
ปัญหาสิ่งแวดล้อม 3 ประการคือ การเพิ่มของประชากร การขยายตัว
ของเมืองและอุตสาหกรรมและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างไม่
เหมาะสม
2. มนุษย์เป็นผู้ได้รับผลเสียหายจากปัญหาสิ่งแวดล้อม ขนาดของผลเสียหาย
เป็นสัดส่วนโดยตรงกับขนาดของปัญหาที่มนุษย์ก่อขึ้น นับตั้งแต่ความ
เสียหายระดับมนุษยชาติเป็นต้นว่า ความแปรปรวนของอากาศจากการ
กระทำของมนุษย์ อาจทำให้เกิดสภาวะแห้งแล้งจนถึงความเสียหายที่
เกิดขึ้นในระดับบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและไม่ใช่วีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของนิเวศวิทยา ซึ่งเป็น
วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตกับถิ่นที่อยู่และสิ่งแวดล้อม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530)
สิ่งเหล่านี้ต่างก็ทำหน้าที่ช่วยเหลือกันและกันเป็นระบบ เช่น นีซเป็นตัวการที่นำแร่ธาตุต่าง ๆ
ที่เป็นอินทรีย์วัตถุและอนินทรีย์วัตถุเปลี่ยนสภาพให้เป็นอาหาร โดสมมีพลังงานแสงแดดช่วย
สังเคราะห์แสง มนุษย์และสัตว์เป็นผู้นำพืชมาบริโภคในรูปของอาหาร เมื่อมนุษย์ พืช และ
สัตว์สิ้นชีวิต จะมีผู้ย่อยสลายคือแบคทีเรีย ทำให้เน่าเปื่อยผุพังกลายเป็นอาหารของพืชต่อไปอีก
นอกจากนี้สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายจะใช้พลังงานให้เกิดต่อเนื่องกันประดุจโซ่อาหารคือ เมื่อแบคทีเรีย
ได้รับอาหารจากพืชและสัตว์แล้วจะมีพลังงานย่อยซากพืชและสัตว์จนกลายเป็นอาหารพืช

ต่อจากนั้นสัตว์และมนุษย์นำพืชไปเป็นอาหาร เกิดเป็นพลังงานต่อเนื่อง หมุนเวียนเป็นวงจร
ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด (ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง, 2523)

สิ่งมีชีวิตทั้งหลายในระบบนิเวศน์ถูกระบบจะมีบทบาทและหน้าที่เฉพาะอย่างของ
ตนเองเท่านั้น (นาค ตัณฑวิรุณีห์ และพุลกรวิทย์ สมุทรสาคร, 2528)

1. ผู้ผลิต ได้แก่ พืชสีเขียว สิ่งมีชีวิตกลุ่มนี้เท่านั้นที่มีบทบาทและหน้าที่
สำคัญที่สุดคือ เป็น "ผู้ผลิตอาหาร" ให้แก่สิ่งมีชีวิตกลุ่มอื่น ๆ โดย
การนำพลังงานจากดวงอาทิตย์มาใช้ในกระบวนการสังเคราะห์แสง
สร้างสารอินทรีย์ขึ้นมา ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน
เซลลูโลสและอื่น ๆ สารอินทรีย์ต่าง ๆ เหล่านี้จะประกอบกันเป็น
เนื้อเยื่อในต้น ใบ ดอก ผลของพืช นอกจากพืชสีเขียวแล้ว ไม่มี
สัตว์ชนิดใดสามารถสร้างเนื้อเยื่อจากการสังเคราะห์แสงได้ ดังนั้น
พืชสีเขียวจึงเป็นผู้ผลิตอาหารของโลก
2. ผู้บริโภค เป็นสิ่งที่มีชีวิตไม่สามารถสร้างอาหารเองได้ ได้แก่ พวก
สัตว์ แต่จะมีบทบาทอยู่ในฐานะผู้บริโภคอาหารจากสารประกอบที่พืช
สร้างขึ้นและกินสัตว์ด้วยกันเองเป็นทอด ๆ เราสามารถแบ่งลักษณะ
ของผู้บริโภคออกเป็น 3 พวกใหญ่ ๆ คือ
 - 2.1 ประเภทกินพืชเป็นอาหารอย่างเดียว เช่น โค กระบือ
ช้าง ม้า เป็นต้น
 - 2.2 ประเภทที่กินสัตว์ด้วยกันเองเป็นอาหารเพียงอย่างเดียว เช่น
เสือ สิงโต จระเข้ งู ปลาฉลาม เป็นต้น
 - 2.3 ประเภทที่กินทั้งพืชและสัตว์เป็นอาหาร เช่น สุนัข แมว ไก่
และมนุษย์ เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมอีก เช่น ความสัมพันธ์ของดิน ป่าและน้ำ ซึ่งรัชสี วีรพลิน (2529) อธิบายไว้ว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของป่าคือ การดูดซับน้ำ ป่าที่สมบูรณ์นั้นจะมีใบไม้ร่วงหล่นทับถมกันอยู่เป็นเวลานานที่เรียกว่าฮิวมิส หรือปุ๋ยธรรมชาติของป่าบริเวณชั้นที่เป็นฮิวมิสจะหนาเท่าใดขึ้นอยู่กับสภาพความอุดมสมบูรณ์และชนิดของป่า ฮิวมิสนี้ไม่คงตัว มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยจุลินทรีย์ในดินจะทำหน้าที่ย่อยสลายเศษใบไม้ให้เน่าเปื่อยผุพัง แร่ธาตุต่าง ๆ ที่เคยอยู่ในใบไม้เหล่านั้นจะกลับกลายมาเป็นปุ๋ยให้กับต้นไม้ป่าขึ้นต่อไป เมื่อฝนตกลงมาในป่าที่ชุ่มชื้น น้ำบางส่วนจะเกาะอยู่ตามกิ่งไม้ใบไม้ บางส่วนจะถูกฮิวมิสดูดซับไว้ซึ่งจะมีปริมาณมาก บางส่วนจะไหลซึมลงสู่พื้นดินและไหลลงมายังพื้นที่ต่ำที่อยู่เบื้องล่างลงสู่แม่น้ำ ลำธาร ดังนั้นในฤดูฝนบริเวณที่ลุ่มที่อยู่ใกล้ป่าที่อุดมสมบูรณ์จึงมีน้ำให้อ่างอุคสมสมบูรณ์ น้ำที่ไหลลงมาจากป่าในแม่น้ำลำธารในฤดูฝนจะมีแร่ธาตุต่าง ๆ ในพื้นป่าละลายลงมาด้วย ทำให้ดินที่ลุ่มมีแร่ธาตุเพิ่มขึ้นเหมือนกับทำให้ปุ๋ยกับดินตามธรรมชาติ เมื่อถึงฤดูแล้งฝนไม่ตก น้ำที่ถูกดูดซับไว้ตามพื้นป่าจนล้นตัวในฤดูฝนจะค่อย ๆ ไหลซึมลงมายังพื้นดินเบื้องล่างไหลเวียนมาตามลำธารลงสู่แม่น้ำทำให้พืชบริเวณที่ลุ่มมีน้ำคอยหล่อเลี้ยงได้ตลอดฤดูแล้งไม่ถึงกับขาดแคลนเสียทีเดียว ความสัมพันธ์ของดิน ป่า น้ำ จะเป็นไปในลักษณะนี้หมุนเวียนสลับกันไปตลอดเวลาโดยที่ป่าทำหน้าที่เป็นต้นน้ำลำธาร

ตัวอย่างของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เช่น ตัวอย่างของความสัมพันธของดิน ป่า และน้ำ เมื่อมนุษย์เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น มนุษย์ต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น บริเวณพื้นที่ลุ่มที่อยู่เดิมไม่พอเพียง จึงได้มีการทำลายป่าในบริเวณที่สูงบนภูเขา ซึ่งแต่เดิมเป็นต้นน้ำลำธาร เมื่อพื้นที่ป่าลดจำนวนลงบริเวณที่เป็นต้นน้ำลำธารก็ลดจำนวนลงตามไปด้วย ยิ่งกว่านั้น ป่าต้นน้ำลำธารกลายเป็นป่าเสื่อมโทรม มีการตัดต้นไม้ในป่าจนเกินกำลังผลิตของป่า ทำให้ความสามารถในการดูดซับน้ำของป่าลดตามไปด้วย ก่อให้เกิดปัญหา น้ำท่วมบริเวณที่ลุ่มในฤดูฝนและความแห้งแล้งอย่างมากริมในฤดูแล้ง (รัชสี วีรพลิน, 2529)

สำหรับ เรื่องระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมนั้น เกษม จันทรแก้ว (2530) กล่าวว่า "สิ่งแวดล้อมนั้นจะไม่อยู่โดดเดี่ยวในธรรมชาติ แต่จะมีสิ่งแวดล้อมอื่นอยู่ด้วยเสมอ และสิ่งแวดล้อมประเภทหนึ่งก็มีความต้องการสิ่งแวดล้อมอื่น เช่น ปลาต้องการน้ำ พืชต้องการแร่ธาตุจากดิน มนุษย์ต้องการก๊าซออกซิเจนเพื่อหายใจ เป็นต้น นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ต่อกันและกัน เป็นลูกโซ่"

สรุปได้ว่า ความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรามีคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างยิ่ง ถ้ามนุษย์ไม่รู้จักใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้องเหมาะสมแล้ว จะก่อให้เกิดผลเสียหายตามมาหลายประการ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งเป็นการบ่อนทำลายชีวิตของมนุษย์ พืชและสัตว์ ตลอดจนเกิดการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ และสัตว์ป่า

สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2530) ได้กล่าวถึง สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับ นาย ตัณฑวิรุณีห์ และนุชทรัพย์ สมุทรสาคร (2528) ว่า สาเหตุหลักของปัญหาสิ่งแวดล้อมมีอยู่ 2 ประการด้วยกันคือ

1. การเพิ่มของประชากร เมื่อประชากรมากขึ้น ความต้องการบริโภคทรัพยากรก็เพิ่มขึ้นทุกทางไม่ว่าจะเป็นอาหาร ที่อยู่อาศัย พลังงาน เป็นต้น
2. การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนี้ ทำให้มาตรฐานในการดำรงชีวิตสูงตามไปด้วย มีการบริโภคทรัพยากรจนเกินกว่าความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต จึงต้องใช้ทรัพยากรมากขึ้นไปด้วยนักวิชาการ

สิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญ
ที่สุดในการทำลายธรรมชาติและสภาวะแวดล้อม โดยมีเทคโนโลยี
เป็นตัวเร่ง

ทวิตศักดิ์ ปิยะกาญจน์ (2529) กล่าวว่า เมื่อประชากรมากขึ้น ปัญหาที่ตามมา
มากขึ้น เช่น ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาทรัพยากรไม่
เพียงพอ เป็นต้น สำหรับประเทศไทยนอกจากสาเหตุการเพิ่มประชากรแล้วยังมีสาเหตุ
อื่นอีก คือ

1. ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาชนบทยังเป็นไปอย่างไม่เหมาะสมและไม่บังเกิดผล
ไม่สามารถลดความยากจนในชนบทได้ดี ก่อให้เกิดปัญหาการอพยพ
ของคนชนบท เข้าสู่เมือง
3. การปล่อยให้เมืองเติบโตอย่างไม่มีระเบียบแบบแผน ไม่สนใจ
โครงสร้างพื้นฐานกายภาพที่เกี่ยวกับการควบคุมและจัดของเสีย
จากชุมชน
4. ขาดการควบคุมการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมทั้งในเมืองและชนบท
โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัย
5. รับเทคโนโลยีบางอย่างที่ไม่เหมาะสมเข้ามาภายในประเทศ ทั้ง
ในด้านการดำรงชีวิตประจำวันและด้านการผลิต
6. ขาดมาตรการที่เหมาะสมในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

จากสาเหตุปัญหาของสิ่งแวดล้อมดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อม
เกิดจากการเพิ่มของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี
ตลอดจนการขยายตัวอย่างรวดเร็วของตัวเมืองอย่างไม่มีแบบแผน นอกจากนี้ยังขาดมาตรการ

ที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม คือ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งสิ่งแวดล้อมนั้นอาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติเรียกว่า สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำ ดิน อากาศ มนุษย์ แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น และเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ บ้านเรือน ถนน วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี เป็นต้น สิ่งแวดล้อมเหล่านี้คือ ทรัพยากรธรรมชาตินั่นเอง เพราะทรัพยากรธรรมชาตินี้หมายถึง "สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์" อย่างไรก็ตาม สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นนี้เผลอมาจากทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมแล้ว มนุษย์เป็นผู้ตัดแปลงให้อยู่ในรูปของทรัพยากรสำเร็จรูปที่จะตอบสนองความต้องการมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น นักวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมจึงตีความหมายว่า สิ่งแวดล้อมก็คือ ทรัพยากรธรรมชาติ (เกษม จันทร์แก้ว, 2530)

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และลดอายุการใช้งานให้ยาวนานที่สุด ดังนั้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจึงต้องกระทำด้วยความฉลาด แต่มิได้หมายความว่า จะเก็บรักษาสิ่งเหล่านั้นไว้ โดยไม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ อย่างไรก็ตาม เมื่อไม่นานมานี้ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้หันมาสนใจในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่มีการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติบางชนิด ตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบโดยตรง และมีการจัดตั้งอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติขึ้นทั่วไป นอกจากนี้ วิชัย เกษมณ้อย (2533) ได้กล่าวถึง หลักสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีหลายประการคือ

1. การถนอม เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อพาสยามคงสภาพทั้งปริมาณและคุณภาพเอาไว้ โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตัวอย่างเช่น

การสร้างอ่างเก็บน้ำ นอกจากจะนำน้ำมาใช้เพื่อการผลิตพลังงานไฟฟ้าและการชลประทานแล้ว ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางด้านการขยายพันธุ์สัตว์น้ำ การคมนาคมขนส่ง เป็นต้น

2. การบูรณะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับความเสียหายเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ ให้กลับคืนสภาพเดิมหรือเกือบคงเดิม อาจกระทำได้กับทรัพยากรธรรมชาติบางชนิด เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ และทุ่งหญ้าเท่านั้น สำหรับกรณีป่าไม้ อาจทำได้โดยการหาพันธุ์ไม้มาปลูกเสริมในบริเวณที่ซึ่งต้นไม้ขนาดใหญ่ถูกโค่นลง และบำรุงรักษาต้นไม้ที่เหลือให้เจริญเติบโตต่อไป การปิดป่าก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้ดีขึ้น

3. การนำมาใช้ใหม่ สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการนำมาใช้ใหม่นี้ จะทำได้กับแร่ธาตุบางชนิดและน้ำ ส่วนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ จะกระทำได้ยากหรือทำไม่ได้เลย การนำเศษเหล็ก สังกะสี ตะกั่ว อลูมิเนียม ทองแดง หลาสติ๊ก และเศษกระดาษที่ทิ้ง แล้วนำมาหลอมหรือเปลี่ยนสภาพก็สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านอื่นได้

4. การเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งาน ตามที่กล่าวมาข้างแล้วในข้อการนอมที่ว่า ทรัพยากรธรรมชาติบางชนิดที่ปรากฏอยู่ตามสภาพธรรมชาติจะไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มาก ดังนั้นน้ำที่ไหลลงมาตามลำน้ำ ถ้าหากสร้างเขื่อนขวางกั้นลำน้ำเพื่อสกัดกั้นน้ำเหนือ เขื่อนให้สูงขึ้น พลังงานน้ำไหลจะสามารถนำมาใช้ผลิตไฟฟ้าได้เป็นจำนวนมาก

5. การนำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทน การนำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทนทรัพยากรธรรมชาติบางชนิดอาจกระทำได้ เช่น การประหยัดเหล็กไว้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น โดยการนำพลาสติกแข็งมาใช้แทน ไม้แก้ว กิ๊บเซรามิคและยางโพลีเอทิลีน เป็นต้น ส่วนในบางประเทศที่ขาดแคลนเชื้อเพลิงเพื่อใช้ในการหุงต้ม ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำพลังงานจากดวงอาทิตย์มาใช้ทดแทน จึงช่วยในการอนุรักษ์ป่าไม้และยึดอายุการใช้งานของพลังงาน

เพื่อเพลิงจากแร่ธาตุให้ยาวนานออกไป ดังนั้น การนำเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาใช้ทดแทน จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติมีอายุการใช้งานเพิ่มมากยิ่งขึ้น -

6. การสำรวจแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม เป็นการค้นพบทรัพยากรธรรมชาติที่หลงเหลืออยู่ภายในผิวโลกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติต่อไป จากการที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือในการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ค้นพบแหล่งแร่ธาตุมากมาย เช่น การค้นพบทวีปใต้ขั้วโลกเป็นจำนวนมากในอ่าวไทย และที่ราบภาคกลางตอนบนของประเทศไทย เป็นต้น

7. การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นใช้ จากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ ทำให้มนุษย์สามารถคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อทดแทนกับทรัพยากรธรรมชาติบางชนิดที่หายากและเพียงพอับความต้องการของมนุษย์ที่จะช่วยดูแลทรัพยากรธรรมชาติได้อีกทางหนึ่ง

ทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของโลก สมควรที่จะได้รับการดูแลรักษาอย่างถึง เนื่องจากความเจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้านที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมไปอย่างมากมาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาดและเหมาะสม การที่มนุษย์ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ จะก่อให้เกิดผลดีต่อการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การแก้ปัญหาที่หวังผลระยะยาวก็คือ การให้ความรู้ ให้ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักในสิ่งแวดล้อมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

สัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พจนานุกรมทางการศึกษา (Dictionary of Education) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อม คือ เครื่องมือในการติดต่อสื่อสารข่าวสารไปสู่คนจำนวนมาก ในคราวเดียวกัน (Good, 1973 อ้างถึงในจตุพร ทองอ่อน, 2532) นอกจากนี้ อรุณีประภา

หอมเศรษฐี (2521) ยังได้ให้คำจำกัดความของสื่อมวลชนว่าหมายถึง ตัวแทนหรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะสื่อความคิด ทรรศนะ ข่าวสาร หรือภาพพจน์ต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนหรือมวลชนจำนวนมาก สื่อดังกล่าวนี้ไม่ได้มีแต่ด้านอุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์หรือรูปแบบทางด้านศิลป์ต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับในมวลชน สื่อมวลชนยังเป็นการบวนการส่งสารไปสู่คนจำนวนมาก โดยผ่านทางสื่อพิเศษบางอย่างโดยลักษณะสำคัญแล้ว สื่อมวลชนจะมีลักษณะ 2 ประการคือ

1. มีผู้รับสารมากกว่าที่จะสามารถติดต่อกันหรือมีความสัมพันธ์กันเป็นส่วนบุคคลในระยะเวลาเดียวกันได้

2. ไม่คาดหวังที่จะได้รับปฏิกริยาโต้ตอบในทันทีทันใด

สื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการที่จะทำความเข้าใจต่อกัน และต้องการให้บุคคลอื่นได้รับรู้ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงที่อาจไม่มีโอกาสได้รับรู้ ดังนั้นการถ่ายทอดประชาสัมพันธ์ข่าวสารความรู้ จำเป็นต้องอาศัยสื่อมวลชนเป็นช่องทางการสื่อสารเชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่จะสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน อาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนเป็นสื่อกลางที่เสนอข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริง ถ่ายทอดวัฒนธรรม ความคิดเห็น ทรรศนะและให้ความบันเทิงไปยังผู้รับสารโดยสื่อมวลชน จะต้องมีความรับผิดชอบต่อข่าวสาร

บทบาทที่สำคัญยิ่งของสื่อมวลชนอีกประการหนึ่ง คือ การเสริมสร้างความรู้และให้การศึกษาของคนในสังคม ซึ่งเป็นการช่วยยกระดับของคนในสังคมให้สูงขึ้น โดยสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ไปใช้ในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพตามสมควร แก่สภาพอีกด้วย (ศาสตราจารย์ จิตนะ, 2528)

สื่อมวลชนที่จะส่งข่าวสารไปยังกลุ่มคนนั้นประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ แผ่นพับ และเครื่องมืออื่น ๆ ซึ่งนำข่าวสารไปสู่มวลชนโดยผ่านทางตาและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ ซึ่งผ่านทั้งทางตาและหู แต่การใช้ทรัพยากรสื่อมวลชนที่มีอยู่นั้น ยังมีได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเท่าที่ควร

เนื่องจากในการที่จะส่งข่าวสารนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการที่จะใช้เพื่อสื่อสาร คือ การส่งสารไปสู่คนจำนวนมาก โดยผ่านสื่อมวลชนไปยังผู้รับสาร การส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารไม่ตรงตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ ผู้รับสารจึงควรต้องมีการพิจารณาถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงไร (อรุณีประภา หอมเศรษฐี, 2521)

นอกจากสื่อมวลชนจะเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมเป็นอย่างมากแล้ว สื่อมวลชนยังสามารถช่วยพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ (Schramm, 1964) ได้กล่าวถึง หน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนต่อการพัฒนา ดังต่อไปนี้คือ

1. สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นผู้รายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนได้ทราบ ทั้งนี้เพราะสื่อมวลชนสามารถรายงานและแจ้งข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศให้แก่ประชาชนได้ทราบอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว
2. สื่อมวลชนทำหน้าที่ขยายทัศนวิสัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยสามารถนำสิ่งซึ่งไม่เคยพบเห็น เข้ามาสู่ประสบการณ์ของประชาชน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของคนให้เกิดความคิดเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ จึงทำให้เกิดความรู้สึกลอยลางมีส่วนร่วมในสังคม
3. สื่อมวลชนทำให้เกิดความสนใจขึ้นมาได้ คือ สื่อมวลชนนำสิ่งต่าง ๆ มาเสนอต่อประชาชนให้เกิดความสนใจที่จะพัฒนาในด้านต่าง ๆ
4. สื่อมวลชนสามารถให้ข่าวสารกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา โดยรายงานข่าวเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น รายงานข่าวด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศ ทำให้เกิดบรรยากาศทางความรู้สึคนึกคิดทางวิชาการ ซึ่งกระตุ้นประชาชนให้กลับมามองตนเองในสภาพการณ์ปัจจุบันที่ได้ดำเนินอยู่และมองอนาคตต่อไปด้วย

5. สื่อมวลชนทำหน้าที่ช่วยเหลือกระบวนการวินิจฉัยสั่งการโดยทางอ้อม ทั้งนี้ เพราะอิทธิพลของสื่อมวลชนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมที่ถูกฝังแน่นจนประสพผลสำเร็จ ดังนั้นสื่อมวลชนจึงมีบทบาทต่อการตัดสินใจของประชาชนอย่างมาก
6. สื่อมวลชนช่วยเสริมการตัดสินใจของบุคคลโดยการส่งผ่านข่าวสารไปตามช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยปกติแล้วผู้นำหรือผู้ที่มีอิทธิพลในการชักจูงใจคนอื่น ๆ ในสังคม มักจะเป็นผู้ที่ใช้สื่อมวลชนอย่างมากในบางส่วนของข่าวสารจากสื่อมวลชนสามารถมีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลได้
7. สื่อมวลชนสามารถให้สภาพแก่บุคคล ในที่นี้หมายถึง สื่อมวลชนช่วยสร้างชื่อเสียงให้แก่บุคคล โดยการสนับสนุนให้ความสนใจแก่บุคคลนั้นเท่ากับช่วยเสริมสร้างสภาพภาพของบุคคลนั้นแล้ว
8. สื่อมวลชนจะช่วยขยายการสนทนาเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลอย่างกว้างขวางขึ้น เมื่อประเทศเริ่มพัฒนาขึ้น การขยายการอภิปรายอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและการอภิปรายถึงปัญหาของบ้านเมือง การถกเถียงปัญหาต่าง ๆ สามารถสร้างความคิดเห็นให้ประชาชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ซึ่งก็เป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ
9. สื่อมวลชนสามารถบังคับให้เป็นไปตามปทัสถานทางสังคม สื่อมวลชนทำหน้าที่กระจายข่าวสาร ความประพฤติปฏิบัติที่ออกนอกกลุ่มทางของปทัสถานของสังคมที่ยึดถืออยู่ และในกรณีที่ปทัสถานนั้น ๆ ยังไม่เป็นที่รับทราบแพร่กระจายทั่วทั้งสังคมหรือยังคลุมเครืออยู่หน้าที่ของสื่อมวลชนก็คือ การกระจายข่าวสารปทัสถานนั้นให้กับประชาชนได้ทราบและสร้างความชัดเจนแก่ประชาชนด้วย เช่น สื่อมวลชนสามารถกล่าวยกย่องสรรเสริญในบุคคลที่ทำความดี ในขณะที่เดียวกันก็อาจประนามว่ากล่าวผู้ที่ละเมิดปทัสถานที่ดีของสังคมด้วย
10. สื่อมวลชนในฐานะที่เป็นครู โดยทำหน้าที่ให้การศึกษาและการอบรมแก่ประชาชน สื่อมวลชนสามารถให้ความรู้แก่ประชาชนได้โดยตรงในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ที่

เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต ในขณะที่เด็วกันสื่อมวลชนก็อาจช่วยเสริมการศึกษาในโรงเรียน ช่วยครูสอนนักเรียนในชั้น และทดแทนครูในกรณีที่ผู้สอนหรือครูไม่มีความชำนาญในการสอนวิชาการแขนงนั้น ๆ

จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนมีความก้าวหน้าและมีบทบาทอย่างเอนกประการ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ความรู้ความคิด เสริมสร้างประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้รับสาร จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อประชาชนอย่างมากในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านเสริมสร้างสติปัญญา การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมด้านคุณธรรมและศีลธรรม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี (วันทนีส์ ฤทธิกุล, 2528)

บทบาทของโทรทัศน์ในการให้ข่าวสารข้อมูล

โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่สำคัญมากกว่าสื่อมวลชนใด ๆ ทั้งนี้เนื่องจากโทรทัศน์สามารถเพิ่มพูนผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมได้มากกว่าเมื่อเทียบกับสื่อมวลชนแขนงอื่น โดยอาจสังเกตได้จากงบประมาณโฆษณาทางโทรทัศน์ของบริษัทผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายสินค้า สูงมากกว่าสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะโทรทัศน์ซึ่งมีภาพ เสียง สี และความเคลื่อนไหวพร้อมกันไป จึงสามารถโน้มน้าวใจได้ชัดเจนมากกว่า (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2533)

โทรทัศน์มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เพราะโทรทัศน์มีส่วนในการกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคม ดังนั้นโทรทัศน์อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมในด้านบวกคือ พัดพาคนให้สมบูรณ์ ให้ความรู้ทัศนคติ ความซาบซึ้งและค่านิยม ตลอดจนให้ทักษะด้วย หรืออาจให้ผลในด้านลบคือ เป็นบ่อนทำลายระบบของสังคมโดยส่วนรวม

คุณลักษณะของโทรทัศน์ มีดังนี้

1. โทรทัศน์สามารถสื่อสารไปยังกลุ่มคนจำนวนมากในเวลาเดียวกัน
ทั้งยังสามารถส่งไปได้ในระยะไกล

2. โทรทัศน์เป็นการรวมเอาสื่อมวลชนทั้งสามประเภทเข้าด้วยกัน คือ ทั้งภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ ที่ผู้ชมสามารถได้รับข่าวสารโดยได้ยินเสียงเช่นเดียวกับวิทยุ ได้เห็นภาพเช่นเดียวกับภาพยนตร์ และได้อ่านตัวหนังสือเช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่แสดงเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เห็นอย่างชัดเจนที่สุด
3. สามารถแสดงภาพให้เห็นเหมือนของจริง ทำให้เกิดความเชื่อ ความสนใจ ความเลื่อมใส และสามารถชักจูงให้คล้อยตามได้ง่ายกว่าสื่อชนิดอื่น ๆ
4. สามารถให้ประสบการณ์แก่ผู้ชมได้มาก รวมทั้งความรู้ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

ความสำคัญของโทรทัศน์เป็นสิ่งที่บุคคลหลายฝ่ายได้ตระหนักถึงผลอันจะเกิดแก่เยาวชน ผู้เกี่ยวข้องกับโทรทัศน์ก็ควรเสนอสิ่งที่ เป็นประโยชน์และให้สิ่งที่ถูกต้องแก่เยาวชน จากการศึกษาถึงผลของโทรทัศน์นั้นจะเห็นได้ว่า ตามสภาพความเป็นจริง โทรทัศน์มิได้เกี่ยวข้องกับเด็กเหมือนอย่างกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน แต่โทรทัศน์มีผลเกี่ยวข้องกับระหว่างบุคคลกับสื่อทางสังคม กล่าวคือ เมื่อเราเรียนจากโทรทัศน์ เราจะนำสิ่งที่ได้ชมจากโทรทัศน์มาปรับให้เข้ากับชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นสิ่งที่คนก็จะชอบและปฏิบัติตาม เราอาจจะพิจารณาอิทธิพลของโทรทัศน์ได้หลายทางคือ โทรทัศน์เป็นครูที่เสนอพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นสื่อที่ขยายความรู้และประสบการณ์ (วันทนีส์ ฤทธิคุปต์, 2528)

การดูโทรทัศน์เป็นกิจกรรมนันทนาการที่เยาวชนทั้งชายและหญิงสนใจมาก เพราะช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดและได้รับความรู้ ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะได้รับความนิยมสูงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากมีการถ่ายทอดรายการโทรทัศน์จากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคบ้างแล้ว

การที่มีผู้ให้ความสนใจโทรทัศน่มากขึ้นนี้ นอกจากจะเนื่องมาจากการขยายตัวของการถ่ายทอดแล้ว โทรทัศน์ยังมีคุณสมบัติพิเศษเหนือกว่าสื่อมวลชนชนิดอื่น

อิทธิพลของโทรทัศน์ต่อเด็กและเยาวชน

อิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กและเยาวชน ส่อมมีทั้งอิทธิพลในทางบวกและอิทธิพลในทางลบ ปัจจุบันนี้โทรทัศน์นับเป็นชีวิตประจำวันที่ใกล้ชิดและเข้าถึงเด็กได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเด็กและเยาวชนเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากความเจริญทางกาส ทางอารมณ์ ทางสติปัญญาและทางสังคม ที่ยังพัฒนาไม่เต็มที่ วัยนี้จึงมักรับเอาแบบอย่างสิ่งที่พบเห็นหรือผ่านเข้ามาในชีวิตได้ง่าย นอกจากนั้นยังชอบเลียนแบบและทำตามอย่างผู้ที่ตนสนใจและนิชมชอบ จึงมักทำให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้น (สุโขทัย-ธรรมมาภิราช, 2531)

อิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กและเยาวชนในทางบวก สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1. อิทธิพลทางการบันเทิง ช่วยทำให้ผู้ชมเกิดความสุขสำราญ เพลิดเพลิน ผ่อนคลายความตึงเครียดได้เป็นอย่างดี
2. อิทธิพลทางวัฒนธรรม โทรทัศน์สามารถจัดรายการเพื่อสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมได้อย่างดี สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดมรดกทางสังคม ความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมจากอดีตมาสู่ปัจจุบันได้
3. อิทธิพลทางความรู้ โทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้าถึงคนจำนวนมากได้พร้อม ๆ กัน จึงสามารถเสนอความคิดเห็น สร้างทัศนคติที่ดีให้ข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์ โดยสามารถทำความเข้าใจได้ด้วยการนำภาพและเสียงให้เกิดความเข้าใจได้อย่างชัดเจน

ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ (2531) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กและ
เยาวชน โดยเฉพาะรายการบันเทิง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความรู้สึกชินชาต่อการใช้ความรุนแรงในชีวิตจริง เมื่อดู
รายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาในด้านความรุนแรงแล้ว ผู้ชม
ที่อยู่ในวัยเด็กจะมีความรู้สึกชินชาต่อการใช้ความรุนแรง
2. การเพาะนิสัยนิยมความรุนแรง เมื่อชมรายการโทรทัศน์ที่
มีความรุนแรงซ้ำแล้วซ้ำอีก นอกจากจะส่งผลให้เกิดความ
รู้สึกไม่อินดีอินร้ายต่อความทารุณโหดร้ายแล้ว ยังค่อนข้าง
ลดอารมณ์หัวไหวต่อความรุนแรงของผู้ชมลงไป

จากการวิจัยสื่อมวลชนสำหรับเด็กและเยาวชนในส่วนการวิจัยที่เกี่ยวกับโทรทัศน์
นั้น ปรากฏว่าเยาวชนไทยชอบดูโทรทัศน์มาก และชอบดูรายการข่าว รายการสารคดี
รายการกีฬา รายการนำเที่ยว รายการภาษาและวรรณคดี รายการภาพยนตร์บันเทิง
(สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

รายการโทรทัศน์ที่จะเป็นประโยชน์แก่เยาวชน คือ รายการที่จะยกระดับสนิสม
ระดับความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด ระดับคุณค่าในชีวิต เมื่อเด็กต้องการรู้สิ่งใหม่ ๆ
หรือคำจำกัดความต่าง ๆ ที่ยากจนเกินไป โทรทัศน์สามารถจะให้คำจำกัดความได้เป็น
อย่างดี และสามารถทำให้เด็กได้พบกับสิ่งที่ตนยังไม่คุ้นเคยด้วยวิธีการค้นพบด้วยตนเอง
ดังนั้นการจัดรายการโทรทัศน์ควรคำนึงถึงความเหมาะสมและประโยชน์ที่เยาวชนจะได้รับ

การจัดรายการโทรทัศน์สำหรับเยาวชนนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ความรู้ทาง
จิตวิทยาและสังคมวิทยาเข้าไปเป็นพื้นฐานในการจัดลุ่มบ้าง กล่าวคือ ผู้จัดรายการสำหรับ
เยาวชนควรจะต้องศึกษาและรู้จักสภาพการรับรู้และความต้องการของเยาวชน เพื่อจะได้
จัดรายการให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะวัยรุ่น
หรือเยาวชนเป็นวัยที่มีวุฒิภาวะเพื่อเตรียมจะเป็นผู้ใหญ่ อวัยวะทุกส่วนเจริญเต็มที่

ประสาทสัมผัสในการดูและฟังสมบูรณ์และมีสมาธิมากขึ้น แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์มากขึ้นด้วย ถือว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ดังนั้น การจัดการรายการโทรทัศน์จึงจำเป็นต้องให้ความสนใจต่อสภาพการรับรู้ให้เหมาะสมกับวัย

การจัดการรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก

องค์ประกอบสำหรับการจัดการรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กนั้นมีรูปแบบที่สามารถสรุปได้ประเด็นต่อไปนี้ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

1. วัตถุประสงค์ของการจัดการรายการสำหรับเด็ก วัยนี้ เป็นวัยที่พร้อมที่จะก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ จึงต้องเตรียมพร้อมทั้งทางสติปัญญาและอารมณ์ วัตถุประสงค์ของการจัดการจึงควรให้สิ่งต่าง ๆ อย่างครบครัน นั่นคือ การให้ทั้งความรู้ ข่าวสาร และความบันเทิง
2. เนื้อหาสาระของรายการ จะต้องเสนอเนื้อหาให้ครอบคลุม เพื่อให้ได้ทั้งสาระประโยชน์คือ ความรู้ ข่าวสารและความบันเทิง ปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ โดยไม่จำเป็นต้องแสดงรูปธรรมให้เห็นก็สามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ เนื้อหาต่าง ๆ ที่เสนอจึงได้แก่ สาระด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น
3. รูปแบบการนำเสนอรายการ เนื่องจากเนื้อหากว้างขวาง ครอบคลุมมากและวัยนี้เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายและอารมณ์ รูปแบบรายการจึงควรเป็นรูปแบบที่มีความหลากหลายและให้ทั้งความรู้ ความเพลิดเพลินไปพร้อม ๆ กัน การสนใจสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ จึงเหมาะแก่การเสนอรายการ

ข่าว ได้แก่ ราชงานข่าว อ่านข่าว ส่วนรูปแบบความบันเทิง
 ได้แก่ รายการเพลง รายการละคร รายการตลก รายการโชว์
 รายการนิตยสาร และปกิณกะ เพื่อเป็นการสนองตอบความ
 อสากรู้ อสากเห็น และการยอมรับในความสามารถของวิทยุ
 จึงอาจเสนอได้ในรูปแบบสารคดี การตอบปัญหา การวิเคราะห์
 ข่าว การอภิปรายและการสัมภาษณ์ เป็นต้น

4. เวลาในการนำเสนอรายการ ช่วงระยะเวลาการนำเสนอ
 แต่ละรายการมักอยู่ในช่วง 30 นาที หรืออาจยาวกว่านี้ได้
 หากเป็นที่สนใจและตรงกับความต้องการเวลาในการนำเสนอจะ
 เป็นเช้า สาย บ่าย ค่ำ ไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่จะสำคัญที่ความ
 สอดคล้องของเนื้อหาที่เสนอต้องให้สอดคล้องกับระยะเวลาใน
 การเสนอการจัดรายการที่ดี ผู้จัดจะต้องนำองค์ประกอบต่าง ๆ
 มาพิจารณาให้รอบคอบที่สุด เพราะเขาวชนเป็นวิทยุที่มีลักษณะ
 เฉพาะ เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตที่จะก้าวเข้าสู่ผู้ใหญ่
 สื่อมวลชนโทรทัศน์นั้นว่ามีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อและ
 ทัศนคติของเขาชนอย่างมาก เขาชนจะยึดถือและทำตาม
 แบบอย่างรายการโทรทัศน์อยู่ตลอดเวลา

✓ ประเภทของรายการโทรทัศน์

รายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศตามสถานีต่าง ๆ นั้น แต่ละรายการมีความแตกต่างกันในด้านวิธีการเสนอรายการ และเนื้อหาของรายการซึ่งเหมาะกับผู้ชมแต่ละวัย เพศ และระดับการศึกษา จึงได้มีการแยกประเภทของรายการโดยยึดหลักเกณฑ์แตกต่างกันไป **จุมพล**

รอตคำดี (2523) ได้เสนอเกณฑ์การแบ่งแยกประเภทของรายการโทรทัศน์ออกเป็น

4 ลักษณะ คือ

1. แบ่งโดยเนื้อหาของรายการ (Content) เป็นหลัก
2. แบ่งโดยเอาวิธีการเสนอรายการ (Presentation) เป็นหลัก
3. แบ่งโดยเอาผู้ชมหรือผู้ฟัง (Audience) เป็นหลัก
4. แบ่งโดยเอาหน้าที่ของสื่อมวลชน (Function) เป็นหลัก

ในแต่ละลักษณะดังกล่าว ยังแบ่งแยกประเภทของรายการที่แตกต่างกันออกไปอีก
หลายลักษณะ สัตยา สัตยาวิวัฒน์ และสุพิศรา เพชรมณี (2526) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับ
ประเภทของรายการโทรทัศน์ไว้ดังนี้

1. การแบ่งตามวัตถุประสงค์และหน้าที่หลัก สามารถแบ่งได้เป็น
รายการ 4 ประเภท คือ
 - 1.1 ประเภทข่าวสาร เช่น ข่าวประจำวัน วิเคราะห์ข่าว
จากนิตยสาร เป็นต้น
 - 1.2 ประเภทความรู้ เช่น สารคดี อภิปราย บทความ เป็นต้น
 - 1.3 ประเภทบันเทิง เช่น ละคร เพลง สารบันเทิง ตอบ
ปัญหาถึงโฮต เป็นต้น
 - 1.4 ประเภทบริการสังคมและธุรกิจ เช่น ประกาศของทาง
ราชการ ประกาศสาธารณกุศล การโฆษณาสินค้า เป็นต้น
2. การแบ่งตามเนื้อหาสาระ สามารถแบ่งได้ 5 รูปแบบ คือ
เกี่ยวกับกิจกรรมต่อไปนี้
 - 2.1 ด้านสังคม การเมือง การปกครอง

- 2.2 ด้านเศรษฐกิจ เช่น ราชการเกี่ยวกับปากท้องของประชาชนเกี่ยวกับการเกษตรหรืออุตสาหกรรมลงทุน ราชการแนะนำอาชีพ
 - 2.3 ด้านสุขภาพอนามัย เช่น ราชการที่แจ้งเกี่ยวกับอาหารหรือสารเป็นพิษ ราชการที่วัดและสุขภาพ
 - 2.4 ด้านความรู้ วิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่
 - 2.5 ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา
3. การแบ่งตามลักษณะของผู้รับสาร สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ
- 3.1 แบ่งตามอายุของผู้รับสาร เช่น ราชการสำหรับเด็ก ราชการสำหรับวัยรุ่น
 - 3.2 แบ่งตามเพศของผู้รับสาร เช่น ราชการสำหรับแม่บ้าน
 - 3.3 แบ่งตามลักษณะของกลุ่มอาชีพ เช่น ราชการเพื่อการเกษตร การทำสวนยาง
4. การแบ่งตามวิธีการนำเสนอราชการ สามารถจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ 9 ประเภท ได้แก่
- 4.1 ราชการพุดคุย เช่น ราชการเสนอบทความ ราชการสัมภาษณ์ ราชการอภิปราย
 - 4.2 ราชการข่าว เช่น ข่าวประจำวัน วิเคราะห์ข่าว สรุปราย ราชการ ถ่ายทอดข่าวสด ราชการสารคดีเชิงข่าว ราชการนิเทศสารข่าว
 - 4.3 ราชการสารคดีทั่วไปและราชการสารคดีลักษณะพิเศษ
 - 4.4 ราชการนิเทศสาร

- 4.5 รายการการศึกษา เช่น รายการสอนตามบทเรียน
รายการการศึกษาผู้ใหญ่ รายการการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน
- 4.6 รายการสารบันเทิง เช่น รายการบันเทิงเบาสมอง
รายการตอบปัญหาชิงโชค
- 4.7 รายการละคร
- 4.8 รายการดนตรี
- 4.9 รายการประกาศและโฆษณา

จะเห็นได้ว่า รายการโทรทัศน์ในประเทศไทยเป็นลักษณะผสมผสาน มิได้ยึด
เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งโดยเฉพาะ

ความหมายของรายการสารคดี

สหพันธ์ภาพยนตร์สารคดีโลก (The World Union of Documentary) ได้
ให้คำจำกัดความของภาพยนตร์สารคดี (documentary film) ไว้ว่า (อ้างถึงใน
สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

ภาพยนตร์สารคดี คือ เรื่องราวของความเป็นจริงที่ดีความ
โดยการถ่ายบันทึกภาพตามความเป็นจริงหรือโดยการสร้าง
สรรค์ขึ้นใหม่อย่างจริงจังและเหมาะสม เพื่อให้เป็นที่
ดึงดูดใจทั้งทางด้านเหตุผลและอารมณ์ จนบรรลุวัตถุประสงค์
ที่ผู้สร้างตั้งใจไว้ อีกทั้งเป็นการขยายความรู้ ความเข้าใจ
ของมนุษย์ รวมทั้งวิธีการตั้งปัญหา และเสนอวิธีการแก้ไข
อย่างจริงจัง

สถาบันการศึกษาศิลปะและวิทยาศาสตร์ภาพยนตร์ (Academy of Motion Picture Art and Science) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า (อ้างถึงในสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

ภาพยนตร์สารคดี หมายถึง ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ สังคม วิทยาศาสตร์หรือเศรษฐศาสตร์ ไม่ว่าจะ เป็นรูปแบบของการบันทึกภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือ การจัดสร้างตกแต่งขึ้นใหม่ แต่เนื้อหาของการแสดงออกนั้น เน้นหนักในเรื่องข้อเท็จจริงมากกว่าความบันเทิง ทั้งนี้ไม่รวมถึงภาพยนตร์ที่สร้างขึ้น สำหรับใช้การสอนเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ ราชการสารคดียังมีความหมายรวมไปถึง ราชการที่เสนอเรื่องราว เฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง โดยมีกานำเสนอในรูปแบบเดี่ยวหรือหลายรูปแบบ คละเคล้ากันไป ถือได้ว่าเป็นการเสนอเรื่องราวที่มีทั้งเอกภาพ (unity) และความ หลากหลาย (variety) (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

จากคำจำกัดความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ภาพยนตร์สารคดีมีความสำคัญอย่างยิ่ง มิใช่เป็นเพียงภาพยนตร์ที่ถ่ายทอดความเป็นจริง (factual or realistic film) เท่านั้น หากแต่ต้องเป็นเชิงสร้างสรรค์ด้วย ดังนั้น ภาพยนตร์สารคดีจึงเป็นภาพยนตร์ที่ เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม รวมทั้งเป็นปัญหาสังคมสำคัญ ซึ่งผู้ดูสามารถนำสิ่งที่ชมจาก ภาพยนตร์สารคดีไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาในวิถีชีวิต ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

ราชการสารคดีเป็นการจำแนกราชการตามรูปแบบราชการ ไม่จำกัดว่าเนื้อหาของ ราชการจะเป็นความรู้ ข่าวสารหรือบันเทิง แต่สัดส่วนเนื้อหาของราชการสารคดี เน้นหนักไปในด้านให้ความรู้หรือข่าวสารมากกว่า สัดส่วนของความบันเทิงจะออกมาในรูปแบบ

ของศิลปะการนำเสนอ องค์ประกอบของรายการ เทคนิคการถ่ายทำ การตัดต่อ การให้เพลงและเสียงประกอบ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องเป็นความบันเทิงที่มีคุณภาพ ผู้ชมชมแล้วติดตาตรึงใจ เพลิดเพลิน น่าติดตามภาพแต่ละภาพให้ดูราบรื่นอย่างต่อเนื่องกัน

ศิวะพร สุคนธ์พงศ์เผ่า (2521) ได้กล่าวถึงรายการสารคดีว่ามีรูปแบบการนำเสนออยู่ด้วยกัน 4 รูปแบบ คือ

1. มีผู้เสนอรายการมากกว่า 1 คน และมีเสียงอื่นประกอบ (Multi-voice Feature)
2. มีเสียงประกอบจริง (Documentary Feature) เช่น การสัมภาษณ์รายการข่าวและเสียงประกอบ มีผู้เสนอรายการเป็นผู้เชื่อมรายการ
3. ไม่มีผู้เล่า แต่เรื่องจะดำเนินไปเนื่องจากทำเสียงประกอบจริง ๆ มาตัดต่อลำดับเป็นเรื่อง (Actuality Feature)
4. เสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นข้อเท็จจริงในแบบของละคร (Dramatised Feature)

รายการสารคดีที่จัดออกอากาศทางโทรทัศน์ ทั้งที่ผลิตโดยใช้เทคนิคโทรทัศน์หรือเทคนิคภาพยนตร์เป็นรายการที่รวบรวมเอาข้อมูลหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเสนอต่อผู้ชมเป็นการให้ความรู้หรือให้ผู้ชมเชื่อว่าสิ่งนั้น คือ ความจริงลักษณะสำคัญของรายการสารคดีจึงเป็นการเสนอเรื่องราวของเหตุการณ์ของบุคคล หรือของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเจาะลึกและอย่างมีศิลปะ เช่น เราจะทำสารคดีเกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยา เราก็ต้องหาและรวบรวมข้อมูลจากประวัติศาสตร์ เพลง ละคร หรือข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งหมด มาเรียงให้เป็นเรื่องเดียวกันให้ได้

รายการสารคดีจึงสามารถบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เป็นการเล่าหรือเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เสนอเหตุการณ์หรือเรื่องราวความเป็นอยู่ของชนชาติต่าง ๆ

หรือของสังคมหมู่ใดหมู่หนึ่ง เสนอเรื่องราวชีวิตประวัติของบุคคลที่น่าสนใจ เรื่องราวเกี่ยวกับ
 สิ่งต่าง ๆ ในโลกด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เรื่องในวงการแพทย์ เกษตรกรรมหรือ
 วิทยาศาสตร์ เรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ที่น่าสนใจน่าศึกษา เรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตต่าง ๆ
 ตลอดจนแนวข่าวที่เกิดขึ้นที่น่าสนใจมา จะลึกหรือสืบทอดสาเหตุรายละเอียดอันอย่างลึกซึ้ง
 (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

ลักษณะของการจัดรายการสารคดี

เนื้อหาของสารคดีส่วนใหญ่เน้นความรู้หรือข่าวสารมุ่งหวังให้ความรู้
 แก่ผู้ชมมากที่สุด แต่มิได้หมายความว่าต้องออกมาดูแล้วเกิดความยากลำบากที่ต้องขบคิดปัญหา
 ไปทุกรายการ สารคดีที่ดีสามารถทำเรื่องที่ยากแก่การเข้าใจให้กลายเป็นเรื่องที่คุณแล้วเกิด
 ความเพลิดเพลินน่าติดตามได้ ลักษณะการจัดรายการสารคดีทางโทรทัศน์โดยทั่วไปอาจจัดได้
 ดังนี้ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

1. รายการสารคดีตลอดรายการ คือ รายการโทรทัศน์ที่กำหนดไว้ในตาราง
 ออกอากาศว่าเป็นรายการสารคดี สารคดีนี้อาจเป็นตอนเดี่ยวจบ หรือหลายตอนจบก็ได้ ขึ้น
 อยู่กับเรื่องราวนั้น ๆ จะมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใด
2. รายการสารคดีที่เป็นส่วนหนึ่งของรายการอื่น คือ รายการโทรทัศน์รูปแบบ
 อื่น ๆ ที่มีสารคดีบรรจุอยู่เป็นส่วนหนึ่งของรายการ เช่น รายการนิศสารต่าง ๆ โดยมี
 ผู้ดำเนินรายการจะพูดเชื่อมโยงหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรายการในวันนั้น ๆ นอกจากนี้
 อาจจะเป็นการวิเคราะห์ข่าวและมีรายการสารคดีข่าวสั้น ๆ ประกอบอีกด้วย หรือรูปแบบอื่น
 เช่น รายการสัมภาษณ์ รายการสนทนา ก็บรรจุรายการสารคดีไว้เป็นส่วนหนึ่งได้ โดยอาจ
 ไว้เป็นส่วนที่นำเข้าสู่รายการ ที่ประเด็นปัญหา เสริมการสนทนาหรือสัมภาษณ์ให้ชัดเจนขึ้น
 หรือใช้สรุปไว้ในช่วงท้ายของรายการ เป็นต้น

3. รายการสารคดีเพื่อใช้ในโอกาสพิเศษ เป็นรายการสารคดีทางโทรทัศน์ที่จัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น วันสำคัญของเหตุการณ์ วันสำคัญของบุคคลสำคัญ งานเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น

หลักการการจัดรายการสารคดี

การจัดรายการสารคดีทางโทรทัศน์ ก็มีหลักการจัดเหมือนกับรายการโดยทั่วไปคือ ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย และเวลา นอกจากหลักสำคัญดังกล่าวแล้ว ผู้จัดต้องคำนึงรูปแบบของรายการสารคดี ตลอดจนต้นทุนหรืองบประมาณในการจัดรายการอีกด้วย (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

1. วัตถุประสงค์ของการจัดรายการ วัตถุประสงค์ทั่วไปของรายการสารคดีก็เพื่อให้ความรู้หรือข่าวสาร โดยเน้นเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อมีวัตถุประสงค์ว่าเป็นการให้ความรู้แล้วผู้จัดต้องกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะลงไปให้ชัดเจนว่า ความรู้ประเภทไหนเพื่อกลุ่มเป้าหมายใด เพราะการกำหนดวัตถุประสงค์ให้แน่ชัดลงไปจะทำให้กำหนดเนื้อหาและการนำเสนอได้ต่อไป

2. กลุ่มเป้าหมาย รายการสารคดีควรแบ่งประเภทผู้ชมออกไปด้ว้ยว่า สำหรับผู้ชมทั่วไปสำหรับเด็ก ผู้ใหญ่ เพศชายหรือเพศหญิง กลุ่มอาชีพใด การศึกษาระดับไหน เพราะหลังจากกำหนดวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายแล้ว ก็จะได้วางแนวทางเพื่อหาสาระได้ว่าจะเป็นไปในแนวใด ความยากของเนื้อหา ความลึกของเรื่องราวควรเป็นระดับไหน

3. เวลา เมื่อมีวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายแล้ว เวลาออกอากาศ เวลาของรายการและเวลาในการผลิตก็เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง

3.1 เวลาออกอากาศ สำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากจัดเวลาไม่ตรงกับที่กลุ่มเป้าหมายจะชมแล้ว รายการนั้นก็ไม่ได้ผลตามวัตถุประสงค์

3.2 เวลาของรายการ สารคดีแต่ละประเภทจะมีความยาวตั้งแต่ 1 นาที ไปจนถึง 60 นาที หรือมากกว่าก็ได้ แล้วแต่ความลึกของเนื้อหา วัตถุประสงค์ และขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายด้วย

3.3 เวลาในการผลิต หากผู้จัดได้เวลาออกอากาศและช่วงเวลาของรายการแล้วก็มาพิจารณาว่าจะใช้เวลาในการผลิตหรือเวลาในการจัดหารายการสารคดีในตัวอย่างไรให้ตรงกับวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายและไม่เกินงบประมาณที่กำหนดไว้

4. การเลือกประเภทของรายการ หากผู้จัดต้องการจัดรายการสารคดีให้ประสบความสำเร็จแล้ว หลังจากพิจารณาวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายและเวลาแล้ว ผู้จัดก็ควรคำนึงถึงประเภทของรายการสารคดีด้วยว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยทั่วไปอาจแยกประเภทของรายการสารคดีตามลักษณะของเนื้อหาได้ดังนี้

4.1 รายการสารคดีทั่วไป มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวทั่วไปที่จะให้ความรู้ความน่าสนใจเป็นประโยชน์ต่อผู้ชมมากกว่าที่จะเน้นสาระที่เป็นข้อเท็จจริงเกินไป

4.2 รายการสารคดีในโอกาสพิเศษ สารคดีประเภทนี้ ผู้จัดทำข้อมูลได้ง่าย เพราะโอกาสพิเศษต่าง ๆ นั้นแม้จะมีผู้บันทึกหรือเก็บหลักฐานไว้แล้วมากมาย การจัดลำดับเนื้อหาอาจทำได้ในลักษณะการเล่าถึงบุคคล สถานที่หรือโอกาสนั้น ๆ

4.3 รายการสารคดีท่องเที่ยว เนื้อหาของรายการมองเห็นได้ชัดเจนเป็นการเน้นเรื่องสถานที่ท่องเที่ยว ประวัติความเป็นมา สิ่งที่น่าสนใจ วิถีเดินทาง การเตรียมตัว เป็นต้น

4.4 รายการสารคดีเชิงวิจารณ์ เนื้อหาเน้นในข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์ปัญหา การแก้ปัญหา การทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รายการประเภทนี้มักจะตั้งเรื่องราวตอบจบให้ผู้ชมได้ขบคิดต่อไป

4.5 รายการสารคดีเชิงข่าว สารคดีเชิงข่าวจะมีเนื้อหาสืบเนื่องมาจากข่าวที่น่าสนใจทั้งสิ้น เป็นการเสนอเบื้องหลังข่าวในแง่ของข้อเท็จจริง และเรื่องราวความ

เป็นมา ตลอดจนสาเหตุต่าง ๆ หากเป็นข่าวเกี่ยวกับบุคคลสองฝ่าย ต้องเสนอข้อเท็จจริงให้
ยุติธรรมกับทั้งสองฝ่าย ไม่ควรแทรกความคิดเห็นส่วนตัวลงไป ข่าวที่มาทำเป็นสารคดีนี้มัก
เป็นข่าวที่ยังมีปัญหาถกเถียงข่าวกันอยู่

5. งบประมาณ รายการสารคดีต้องใช้เวลาและความหนักใจเป็นพิเศษ ดังนั้น
จึงต้องใช้เงินหรือต้นทุนในการผลิตรายการค่อนข้างสูง

จะเห็นได้ว่ารายการสารคดีเป็นการนำเสนอเรื่องราวของความเป็นจริงหรือ
จากการสร้างสรรคขึ้นใหม่อย่างเหมาะสม สามารถที่จะขยายเป็นความรู้ ความเข้าใจของ
มนุษย์ และชี้ให้เห็นถึงปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ไขอย่างจริงจัง ทำให้สามารถโน้มน้าวจิตใจ
ของผู้ชมในด้านความรู้สึกต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการเผยแพร่ข่าวสารจาก
รายการสารคดีทางโทรทัศน์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาสังคม
ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่ง

จากงานวิจัยของ วรณา เจียรตนะศิริกุล (2531) ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของ
รายการโทรทัศน์ที่มีต่อความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชน
ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลงานวิจัยพบว่า รายการสารคดีมีความเหมาะสมที่ประชาชน
ต้องการให้นำเสนอความรู้ในด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากที่สุด เนื่องจากรายการ
สารคดีมีความน่าสนใจที่จะช่วยโน้มน้าวใจและกระตุ้นเตือนให้ผู้ชมเกิดความตระหนักถึงความ
สำคัญและเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่
ได้ศึกษาในเรื่องความรู้ ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาของสิ่งแวดล้อมสกปรก เจตคติ
ของนักเรียนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม การนำเสนอเนื้อหาทางด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อสอดแทรกในการ
เรียนการสอนวิชาต่าง ๆ รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อนำข้อมูล

ที่ได้มา เป็นพื้นฐานในการจัดหลักสูตรสิ่งแวดล้อม และยังศึกษาวิเคราะห์โปรแกรมและโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอ สรุปได้ดังนี้

ข้อค้นพบสำหรับงานวิจัยของ บุญนำ ทานสัมฤทธิ์ (2519) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมสกปรก โดยเปรียบเทียบความรู้และความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งสาขาวิทยาศาสตร์และสาขาอื่น ผลปรากฏว่า ครูวิทยาศาสตร์และครูสาขาอื่นมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน ส่วนทางด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ โกลินทร์ รังสยานันท์ (2521) ได้ศึกษาแนวทางแก้ปัญหาความสกปรกเป็นพิษของสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการทางการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ผลการวิจัยนั้นพบว่า ลักษณะในตัวคนที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในความรุนแรงและอันตรายของปัญหา ความรู้ความเข้าใจในสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ความรู้ความเข้าใจถึงวิธีแก้ไขปัญหามลพิษที่เอื้อต่อการแก้ปัญหา และความต้องการ ความคาดหวังเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จากสาเหตุดังกล่าวนั้น หากมีการแก้ไขโดยการให้ความรู้ ความเข้าใจทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยกระบวนการทางการศึกษาจะทำให้สามารถแก้ปัญหาความสกปรกเป็นพิษของสิ่งแวดล้อมได้ด้วยเหตุนี้จึงมีงานวิจัยที่ศึกษาถึงการนำเนื้อหาสิ่งแวดล้อมนั้นมาใช้ในการเรียนการสอน โดยมีการสอดแทรกไปในวิชาต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจทางด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียน ดังงานวิจัยของ กัลยา วรรณโกคา (2532) ที่ศึกษาการนำเสนอรูปแบบการสอดแทรกความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการสอบถามความคิดเห็นของครูคณิตศาสตร์ในด้านความสอดคล้องของเนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่สอดแทรกในการเรียนการสอน เพื่อที่จะนำวิธีการที่ใช้ในการสอดแทรกความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ที่มีความเหมาะสมมากมาใช้ในการเรียนการสอน นอกจากนี้ Winston Z1974) ยังศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักในปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกับความเป็นห่วงกังวลต่อ

คุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นพื้นฐานในการจัดหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา และ Childress (1975) ทำการศึกษาวิเคราะห์โปรแกรมและโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนมัธยมศึกษา คือ เพศ การยอมรับตนเอง การเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม โอกาสในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การเรียนการสอนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมควรจะไปไปตามระดับของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ด้วย ส่วนเจตคติของนักเรียนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น นักเรียนจะมีเจตคติในทางบวกต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมในอนาคตจะรุนแรงมากกว่าในปัจจุบัน สิ่งที่มีอิทธิพลต่อเจตคติของนักเรียน คือ การสอนของครูและสิ่งเร้าภายนอก เช่น ภาพยนตร์ และปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติของนักเรียนคือ การได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม (Alaimo, 1969 : Burchett, 1972)

เมื่อศึกษาเจตคติของนักเรียนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม จากการเปรียบเทียบความแตกต่างตามตัวแปรลักษณะประชากรนั้น พบว่าตัวแปรเพศ ไม่มีผลทำให้เจตคติของนักเรียนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน ส่วนทางด้านระดับการศึกษา โปรแกรมการเรียน แหล่งที่อยู่อาศัยและอาชีพของผู้ปกครอง สามารถส่งผลทำให้เจตคติของนักเรียนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกัน (ปราณี สุจริตนไธยกุล, 2523) : นนทลี วิษณุพันธุ์, 2524 : Richmond, 1977 : Leftridge, 1978)

✓ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมคือ สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตมากทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านที่ดีขึ้น และในด้านที่ไม่เป็นผลดีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ โดยอาจกล่าวได้ว่า

สาเหตุที่สำคัญของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมคือ การเพิ่มของประชากร การขยายตัวของเศรษฐกิจและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ตลอดจนการขยายตัวอย่างรวดเร็วของตัวเมือง อย่างไรก็ตามไม่มีแบบแผน นอกจากนี้อังชาติมาตรการที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดปัญหามลพิษต่าง ๆ และทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ดังนั้นทำให้หลายหน่วยงานเล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม จึงมีการศึกษาวิจัยและรณรงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น นั่นคือ การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยึดอายุการใช้งานให้ยาวนานที่สุด ดังนั้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะต้องทำด้วยความฉลาด แต่มิได้หมายความว่า จะเก็บรักษาสิ่งเหล่านั้นไว้โดยไม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

ต่อมา

การใช้สื่อมวลชนเพื่อถ่ายทอดความรู้และข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการประชาสัมพันธ์วิธีหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่สำคัญและร่วมมือกัน ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่จะติดต่อสื่อสารข่าวสารไปยังคนจำนวนมากได้ในเวลาเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่าช่องทางการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารจะต้องอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อกลางที่จะเสนอข่าวสารข้อเท็จจริง ถ่ายทอดวัฒนธรรมความคิดเห็น ทศนคติ ตลอดจนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่สำคัญกว่าสื่อมวลชนใด ๆ ทั้งนี้เนื่องจากโทรทัศน์มีส่วนในการกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นได้ กล่าวคือ โทรทัศน์อาจเกิดผลต่อสังคมในด้านบวกคือ พัฒนาคนให้สมบูรณ์ ให้ความรู้ที่ศนคติ ความซาบซึ้งและค่านิยม ตลอดจนให้ทักษะด้วย หรืออาจให้ผลในด้านลบคือ เป็นบ่อนทำลายระบบของสังคมโดยส่วนรวม ทั้งนี้เนื่องจากคุณลักษณะของโทรทัศน์มีครบถ้วนสมบูรณ์ด้วยตัวเองที่สามารถให้ทั้งภาพและเสียง โดยเสนอภาพเหมือนของจริง ทำให้เกิดความเชื่อ ความสนใจ ความเลื่อมใส ตลอดจนสามารถสื่อสารไปยังกลุ่มคนเป็นจำนวนมากและในระบะที่ไกล จึงทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ ประสบการณ์ เกิดความคิดเห็น ทศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้เป็นอย่างดี รายการทางโทรทัศน์ที่

นำเสนอเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ มีอยู่ด้วยกันหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นข่าว รายการประเภทโฆษณา รายการประเภทสารคดี เป็นต้น ล้วนมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้ชมเกิดจิตสำนึกที่ต่อสิ่งแวดล้อม รายการสารคดีเป็นรูปแบบหนึ่งที่ผู้ชมเห็นว่าความเหมาะสมที่สุดในการนำเสนอความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสามารถโน้มน้าวจิตใจในด้านความรู้สึกเป็นอย่างดี โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนได้มีข้อเสนอแนะในด้านรูปแบบรายการโทรทัศน์ที่เยาวชนต้องการจะเป็นประเภทที่นำเสนอเนื้อหาสาระกับความบันเทิงควบคู่กันไป เช่น รูปแบบสารคดี ตอบปัญหา เป็นต้น

ดังนั้นการจัดรายการโทรทัศน์สำหรับเยาวชนนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ผู้จัดรายการควรจะต้องศึกษาและรู้จักสภาพการรับรู้และความต้องการของเยาวชน เนื่องจากวัยรุ่นหรือเยาวชนเป็นวัยที่มีวุฒิภาวะเพื่อเตรียมจะเป็นผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านร่างกายและอารมณ์ สติปัญญา จึงถือว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต การจัดรายการโทรทัศน์จึงต้องให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะรายการสารคดีทางโทรทัศน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่จะปลูกฝังเยาวชนให้ตระหนักถึงปัญหาของสิ่งแวดล้อมและช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น หากมีการนำเสนอในรูปแบบรายการที่ดีและเหมาะสมจะทำให้สามารถแก้ปัญหาในระแวงได้คือ ทุกคนร่วมมือร่วมใจที่จะแก้ไขปัญหามลพิษอย่างจริงจัง